

SAVA LAIKA LIECINIEKS

UNESCO
nedēļa
2025

PAMATFAKTI UNESCO VIKTORĪNAI

UNESCO ir Apvienoto Nāciju Izglītības, zinātnes un kultūras organizācija, kas rūpējas par izglītības, dabas zinātņu, sociālo un humanitāro zinātņu, kultūras, komunikācijas un informācijas jomām. UNESCO programmu īstenošanu Latvijā nodrošina UNESCO Latvijas Nacionālā komisija. [Plašāk](#)

Programma “Pasaules atmiņa”

UNESCO 1992. gadā izveidoja programmu „Pasaules atmiņa”, kuras mērķis ir apzināt un saglabāt cilvēces atmiņu, kas fiksēta gravējumos, zīmējumos, grāmatās, dokumentos, vēstulēs, video un audio ierakstos vai jebkādā citā informācijas nesējā, atspoguļojot kādu pasaulei nozīmīgu vēstures notikumu vai pavērsienu.

Programmas ietvaros tiek veikts svarīgs darbs, lai izceltu pasaules dokumentārā mantojuma saglabāšanas nozīmīgumu, apzinātu tā vērtības un sekmētu to pienācīgu saglabāšanu, izpēti un interpretāciju, kā arī veicinātu tā pieejamību un sabiedrības izpratni.

“Pasaules atmiņa” starptautiskais reģistrs

Redzamākā programmas iniciatīva ir reģistri, kas tiek veidoti starptautiskā, reģionālā un nacionālā mērogā. 1995. gadā tika izveidots “Pasaules atmiņa” starptautiskais reģistrs, un 1997. gadā tajā tika iekļautas pirmās dokumentārā mantojuma vērtības, kuras atbilst pasaules nozīmes un universālas vērtības kritērijiem. Dokumentārā mantojuma liecību iekļaušana UNESCO programmas „Pasaules atmiņa” starptautiskajā reģistrā nozīmē ne tikai dokumentārā mantojuma vērtības augstu novērtējumu un starptautisku atzinību, bet tā ir arī mantojuma glabātāja atbildība mantojumu saglabāt un darīt to pieejamu.

Starptautiskajā reģistrā pašlaik ir 570 nominācijas, ar kurām var iepazīties [šeit](#) un [šeit](#).

UNESCO programmas „Pasaules atmiņa” ietvaros ar cilvēces **dokumentāro mantojumu** tiek saprasti dokumenti,

- kas ir kustami (ar retiem, attiecīgiem izņēmumiem);
- kas veidoti no zīmēm/kodiem, skaņām un/vai attēliem;
- kuru saglabāšana ir iespējama;
- kas ir reproducējami un pārvietojami;
- kas ir rezultāts pārdomātam dokumentēšanas procesam.

Dokumentārā mantojuma objektu veido divi dokumenta komponenti: **informācijas saturs** un **nesējs**, kas var būt dažādi un ir vienlīdz nozīmīgi kā atmiņas daļas.

Dokumentārā mantojuma objekts var būt dažādas formas un satura dokuments vai dokumentu kopums, piemēram:

- Tekstuālie dokumenti var būt manuskripti, grāmatas, avīzes, plakāti u.c. Teksta saturs var būt fiksēts ar tinti, zīmuli, krāsu vai citu līdzekli. Informācijas nesējs var būt papīrs, plastika, papirus, tekstils, akmens vai cits līdzeklis.
- Dokumenti bez teksta kā zīmējumi, kartes, mūzikas pieraksti u.c.
- Audiovizuālie dokumenti, kā filmas, mūzikas ieraksti un fotogrāfijas, neatkarīgi no tā, vai ierakstīti analogā vai digitālā formātā un vai mehāniskā, elektroniskā vai citā veidā, nozīmē fizisko nesēju kopā ar informāciju saturošo slāni, kur atrodas dokumenta saturs.

Nominācijas no Latvijas starptautiskajā reģistrā

UNESCO programmas „Pasaules atmiņa” starptautiskajā reģistrā no Latvijas iekļauts: Dainu skapis, Baltijas valstu kopīgā nominācija - Baltijas Ceļš – cilvēku ķēde trīs valstu vienotiem centieniem pēc brīvības, Vācijas, Beļģijas, Dānijas, Igaunijas, Polijas un Latvijas kopīgā nominācija Hanzas vēstures dokumenti, kā arī Polijas sagatavotā nominācija par Ļublīnas ūnijas noslēgšanas akta dokumentu.

Dainu skapis

UNESCO programmas „Pasaules atmiņa” starptautiskajā reģistrā 2001. gadā tika iekļauta nominācija “Dainu skapis”, īpaši izceļot tā unikālo saturu un saikni ar vēl joprojām dzīvajām nemateriālā kultūras mantojuma tradīcijām Latvijā. Tas ir latviešu tautasdziesmu krājuma “Latvju dainas” redaktora Krišjāņa Barona (1835–1923) sakārtotais manuskriptu kopums viņa paša projektētā skapī, kas apvieno tautasdziesmu un citu folkloras materiālu pierakstus. Dainu skapī atrodas 268 815 lapiņas, uz katras no tām pierakstīts no četrām līdz astoņām

tautasdziesmas rindām, kā arī citi teksti (mīklas, sakāmvārdi u. c.). Glabātājs – Latvijas Universitātes Literatūras, folkloras un mākslas institūta Latviešu folkloras krātuve.

Baltijas Ceļš

Nominācija „Baltijas ceļš – cilvēku ķēde trīs valstu vienotiem centieniem pēc brīvības” UNESCO programmas „Pasaules atmiņa” starptautiskajā reģistrā tika iekļauta 2009. gadā. Baltijas ceļš bija unikāla, mierīga masu protesta akcija, kas notika 1989. gada 23. augustā, kad aptuveni divi miljoni cilvēku sadevās rokās, lai veidotu 600 km garu cilvēku ķēdi caur trim Baltijas valstīm, vienojot Igauniju, Latviju un Lietuvu centienos pēc brīvības. Nevardarbīgā protesta un solidaritātes demonstrācija notika 50. gadadienā, kopš 1939. gadā Vācijas un Padomju Savienības neuzbrukšanas līguma un tā slepeno papildprotokolu parakstīšanas, kas sadalīja ietekmes sfēras Austrumeiropā un noveda pie Baltijas valstu okupācijas un aneksijas. Baltijas ceļa dokumentāro mantojumu veido nozīmīgs dokumentu arhīvs, kas ir saistīts ar šo vēsturisko notikumu. Glabātājs Latvijā – Latvijas Nacionālā vēstures muzeja nodaļa Tautas frontes muzejs.

Hanzas vēstures dokumenti

UNESCO programmas „Pasaules atmiņa” starptautiskajā reģistrā 2023. gadā tika iekļauta Vācijas, Beļģijas, Dānijas, Igaunijas, Polijas un Latvijas kopīgā nominācija “Hanzas vēstures dokumenti”, ko veido 21 dokuments. Tā ļauj izprast, kā Hanzas tirgotāju apvienība, ko veidoja aptuveni 200 pilsētu plašs tīkls, ietekmēja Ziemeļeiropas reģiona attīstību no 12. līdz 17. gadsimtam. Divi no nominācijas dokumentiem glabājas Latvijas Nacionālajā arhīvā – 1259.-1263. gada tirdzniecības līgums starp Novgorodu un vācu pilsētām, un Gotlandi un Novgorodas kantora noteikumi jeb šrāgas 1295. gada redakcijā. Šie dokumenti raksturo Hanzas ekonomikas organizāciju un darbības formas tās tirdzniecības ceļu tālākajā austrumu punktā – Novgorodā. Glabātājs Latvijā – Latvijas Nacionālais arhīvs.

Ļubļinas ūnijas noslēgšanas akta dokuments

Ļubļinas ūnijas noslēgšanas akta dokuments tika iekļauts UNESCO programmas “Pasaules atmiņa” starptautiskajā reģistrā kā Polijas, Lietuvas, Ukrainas, Baltkrievijas un Latvijas kopīga mantojuma vērtība 2017. gadā. Ūnija starp Polijas karalisti un Lietuvas lielkunigaitiju tika noslēgta 1569. gadā, savienojot abas Polijas-Lietuvas valstī jeb Žečpospolitā. To var uzskatīt par nozīmīgu parādību Eiropas demokrātisko principu un vienotības ideju attīstībā. Ūnijas noslēgšana ir nozīmīgs notikums arī Latvijas vēsturē, jo tajā ietilpa mūsdienu Latvijas teritorija, iezīmējot turpmāko Latvijas kultūrvēsturisko teritoriju atšķirīgo attīstības gaitu. Glabātājs – Polijas Valsts arhīvs.

“Pasaules atmiņa” Latvijas nacionālais reģistrs

UNESCO Latvijas Nacionālā komisija sadarbībā ar Latvijas atmiņas institūcijām – arhīviem, bibliotēkām un muzejiem – 2007. gadā aizsāka mērķtiecīgu darbu, lai izveidotu UNESCO programmas “Pasaules atmiņa” Latvijas nacionālo reģistru. Tas savu darbību uzsāka 2009. gadā, un tā mērķis ir veicināt Latvijas nozīmīgākā dokumentārā mantojuma apzināšanu, saglabāšanu, pieejamību un atpazīstamību Latvijā un starptautiski. Reģistrā tiek iekļautas nozīmīgas dokumentārā mantojuma liecības, kas atstājušas ievērojamu ietekmi uz vēstures attīstību nacionālā un starptautiskā mērogā. Aktivitātes reģistra ietvaros tiek īstenotas ar mērķi pievērst Latvijas sabiedrības uzmanību dokumentārā mantojuma lomai kolektīvās atmiņas pastāvēšanā, dokumentārā mantojuma saglabāšanas nozīmei un tās tehniskajai nodrošināšanai, kā arī dokumentārā mantojuma popularizēšanai un interpretācijai. Nominācijas kopš 2009. gada var pieteikt reizi 4 gados, šobrīd reģistrā iekļautas desmit nominācijas.

Nominācijas Latvijas Nacionālajā reģistrā

Eduarda Krauca fotonegatīvu uz stikla pamatnes kolekcija – Ķeguma spēkstacijas celtniecības gaita 1936.-1940

Eduarda Krauca fotonegatīvu uz stikla pamatnes kolekcija – Ķeguma spēkstacijas celtniecības gaita (1936–1940) UNESCO programmas „Pasaules atmiņa” Latvijas nacionālajā reģistrā tika iekļauta 2009. gadā. Latvijas skaņu kinohroniku aizsācēja, kinooperatora un fotogrāfa Eduarda Krauca (1898–1977) fotonegatīvu kolekcija ietver 1736 stikla plašu fotonegatīvus par Ķeguma spēkstacijas celtniecību. Kolekcija ataino Ziemeļeiropā un Baltijas reģionā unikālas inženiertehniskās būves celtniecības gaitu, un ir līdz šim Eiropā vienīgā zināmā kāda būvobjekta tik vērīnīga fotodokumentācija. Glabātājs – Latvenego koncerna Enerģētikas muzejs.

Sibīrijā rakstītas vēstules uz bērza tāss

Kolekcija „Sibīrijā rakstītas vēstules uz bērza tāss” tika iekļauta UNESCO programmas „Pasaules atmiņa” Latvijas nacionālajā reģistrā 2009. gadā. To veido 45 vēstules, kuras tapušas ieslodzījuma un nomatinājuma vietās laikā no 1941. līdz 1965. gadam. Tās saviem tuviniekiem un draugiem rakstījuši un sūtījuši represētie Latvijas iedzīvotāji. Katra vēstule ir simbolisks represēto cilvēku dzīvesstāstu dokumentējums, viņu pašcienas un Latvijas mīlestības apliecinājums. Glabātājs – Tukuma muzejs, Madonas Novadpētniecības un mākslas muzejs, Talsu novada muzejs, Aizkraukles Vēstures un mākslas muzejs, Daugavas muzejs, Latvijas Nacionālais vēstures muzejs, Latvijas Okupācijas muzejs, Jēkabpils Vēstures muzejs, Rakstniecības un mūzikas muzejs, Andreja Pumpura Lielvārdes muzejs, Rīgas Ebreju kopienas muzejs “Ebreji Latvijā”.

Raiņa un Aspazijas savstarpējā sarakste 1894.–1929.

Raiņa un Aspazijas savstarpējā sarakste (1894–1929) UNESCO programmas „Pasaules atmiņa” Latvijas nacionālajā reģistrā tika iekļauta 2009. gadā. Tā aptver 35 gadus abu dzejnieku radošajā mūžā, un to veido 2499 vēstules latviešu, krievu un vācu valodā: 1154 Aspazijas vēstules Rainim un 1345 Raiņa vēstules Aspazijai. Šī divu pasaules mēroga radošu personību sarakste atspoguļo dzejnieku lomu un vietu nacionālās kultūras procesu eiropizēšanā, valstiskuma idejas izlološanā un neatkarīgas Latvijas valsts tapšanā. Glabātājs – Memoriālo muzeju apvienība, Rakstniecības un mūzikas muzejs.

Latvijas Centrālās Padomes Memorands. Rīga, 1944. gada 17. marts

Nominācija „Latvijas Centrālās Padomes Memorands, Rīga, 1944. gada 17. marts” tika iekļauta UNESCO programmas „Pasaules atmiņa” Latvijas nacionālajā reģistrā 2009. gadā. Memorandu parakstīja 188 Latvijas politiskie un kultūras darbinieki, deklarējot tautas gribu – nekavējoties atjaunot Latvijas Republikas faktisko suverenitāti un izveidot Latvijas valdību, neskatoties uz divu okupācijas režīmu – Padomju Savienības un nacistiskās Vācijas – centieniem to iznīcināt. 1943. gada nacistiskās okupācijas laikā izveidotā Latvijas Centrālā Padome apvienoja lielāko pirmskara Latvijas Republikas politisko partiju pārstāvjus ar profesoru Konstantīnu Čaksti vadībā. Glabātājs – Latvijas Kara muzejs.

Tradicionālo prasmju un dzīvesveida dokumentēšana Pieminekļu valdes 1924. – 1931. gada ekspedīciju fotonegatīvos

Nominācija „Tradicionālo prasmju un dzīvesveida dokumentēšana Pieminekļu valdes 1924.–1931. gada ekspedīciju fotonegatīvos” tika iekļauta UNESCO programmas „Pasaules atmiņa” Latvijas nacionālajā reģistrā 2013. gadā. To veido Pieminekļu valdes ekspedīciju laikā uzņemti 802 fotonegatīvi uz stikla plašu pamatnes. Tas ir vienīgais autentiskais un unikālais liecību kopums, kas atspoguļo mērķtiecīgi un objektīvi veidotu vizuālu dokumentāciju par tradicionālo dzīvesveidu katrā Latvijas reģionā – lauku un mājas darbus, sadzīves ainas, amatus 20. gs. 20. gados. Glabātājs – Latvijas Nacionālais vēstures muzejs.

Latviešu folkloras krātuves fonogrāfa valču kolekcija

Latviešu folkloras krātuves fonogrāfa valču kolekcija (1926–1947) UNESCO programmas „Pasaules atmiņa” Latvijas nacionālajā reģistrā tika iekļauta 2017. gadā. Tā ir autentisku audioierakstu krājums – fonogrāfa vaska cilindri ir senākie tradicionālās mūzikas ieskaņojumi no visas Latvijas. Ieskaņojumus papildina dziesmu pilnie teksti un nošu transkripcijas. Valcēs ir ieskaņota galvenokārt vokālā mūzika – gan senas tautasdziesmas, gan ziņģes. Šobrīd krātuvē glabājas 180 valces ar 1068 tautas melodiju ieskaņojumiem un nošu

transkripcijām. Glabātājs – Latvijas Universitātes Literatūras, folkloras un mākslas institūta Latviešu folkloras krātuve.

Johana Kristofa Broces antikvārā kolekcija par Livoniju (Latviju un Igauniju) no 13. līdz 19. gadsimtam

Johana Kristofa Broces antikvārā kolekcija par Livoniju (Latviju un Igauniju) no 13. līdz 19. gs. UNESCO programmas „Pasaules atmiņa” Latvijas nacionālajā reģistrā tika iekļauta 2017. gadā. Kolekciju veido viņa vāktie un sistematizētie materiāli 104 sējumos – zīmējumi un to komentāri, rokraksti un noraksti, personu reģistri, topogrāfiskās kartes, gravīras, iespieddarbi, vietu un objektu apraksti par Latvijas un Livonijas vēsturi. Daudzi kolekcijas materiāli ir vienīgās liecības pasaulē un vienīgie ticamie avoti vēlāk zudušo vēstures avotu izpētē. Glabātājs – Latvijas Universitātes bibliotēka.

Hernhūtiešu rokraksta kolekcija, 18. līdz 19. gadsimts

Hernhūtiešu rokrakstu kolekcija (18.–19. gs.) UNESCO programmas „Pasaules atmiņa” Latvijas nacionālajā reģistrā tika iekļauta 2017. gadā. Tā ietver unikālu tekstu kopumu latviešu valodā, kas tapis laikposmā no 1758. līdz 1892. gadam Vidzemē. Kolekcijā ir 425 dažādi gan latviešu izcelsmes brāļu, gan vācbrāļu ar roku rakstīti dokumenti latviešu valodā, kuri spilgti apliecina reliģiskās dzīves atmodas un atjaunotnes kustību, un ar to saistīto latviešu nacionālās identitātes veidošanās procesu 18.–19. gadsimtā. Glabātājs – Latvijas Nacionālā bibliotēka, Rakstniecības un mūzikas muzejs.

Rīgas rātes protokoli, 1603–1890

Rīgas rātes protokoli UNESCO programmas „Pasaules atmiņa” Latvijas nacionālajā reģistrā tika iekļauti 2021. gadā. Latvijas Nacionālais arhīvs glabā 386 Rīgas pilsētas rātes protokolu grāmatas, tā saukto “publicu” jeb publiskos protokolus. Tie dokumentē kādreizējas Rīgas galvenās pārvaldes institūcijas – Rīgas rātes jeb maģistrāta – darbību laikā no 1603. gada līdz likvidācijai 1890. gadā. Rāte bija atbildīga par pilsētas dzīves organizēšanu, likumdošanu, naudas sadali, likumu un kārtības uzturēšanu, pilsētas garīgās dzīves pārraudzību un pilsētnieku interešu pārstāvniecību ārpolitiskos jautājumos. Tādēļ protokoli ļauj ielūkoties pilsētas pagātnes nozīmīgākajos politiskajos notikumos, ekonomiskajās, sociālajās un kultūras norisēs. Glabātājs – Latvijas Nacionālais arhīvs.

Strenču fotodarbniecības stikla plašu kolekcija

Strenču fotodarbniecības stikla plašu kolekcija UNESCO programmas „Pasaules atmiņa” Latvijas nacionālajā reģistrā tika iekļauta 2021. gadā. Rīgas vēstures un kuģniecības muzeja struktūrvienības – Latvijas Fotogrāfijas muzeja – krājumā tiek glabāta Strenču fotodarbniecības stikla plašu kolekcija, kuru veido 13 000 vienības.

Šajos foto mirkļos tverta Strenču un tās apkārtnes dzīve no 20. gadsimta 20. līdz 50. gadiem. Fotogrāfi tolaik bija vieni no svarīgākajiem vietējās dzīves hronistiem, un šī kolekcija veido unikālu stāstu par Strenčiem un to iedzīvotājiem. Glabātājs – Rīgas vēstures un kuģniecības muzeja struktūrvienība Latvijas Fotogrāfijas muzejs.

CITA NODERĪGA INFORMĀCIJA

[Par Pasaules atmiņu UNESCO LNK](#)

[Video par programmas būtību](#)